

DANSK FILMKRITIK I DAG

Naturligvis kunne man lade som ingenting. Naturligvis er vi ikke forpligtede til at tage hensyn til, at vi på grund af vor kulturs særlige talsystem nu skal til at bruge en type mere for at kunne skrive bladets nummer på forsiden. Men naturligvis kan man også gribe den anledning, som nr. 100 giver, til at få gjort status, til at lave tilbageblik, til at besinde sig på situationen.

Vi har valgt at bruge halvdelen af dette jubilæumsnummer til at få realiseret en gammel plan om at få taget visse aspekter af dansk filmkritik frem til behandling. Kosmorama har jo altid haft et særligt forhold til dansk filmkritik, både som den har været i dagbladene og som den har været i de litterære tidsskrifter eller f. eks. i »Kirke og Film« (nu »Film 70«), der jo er et langt ældre tidsskrift end Kosmorama. Allerede de første ord i Kosmorama nr. 1 var et overfald på »en kendt københavns anmelder«, og sådanne overfald blev fortsat, åbenlyst i det »lille« Kosmoramas forskellige kommentarer, Theodor Kristensens »søgende øje« og datidens »close up«, eller mere fordægt i talrige anmeldelser med tendens mod dagbladsanmeldelserne.

I det »store« Kosmorama, siden 1967, er denne polemiske virksomhed næsten faldet væk. Det er næppe sket ud fra en bevidst beslutning, men snarere ud fra en fornemmelse af, at hele filmmiljøet herhjemme havde bedret sig på en sådan måde, at man nu bedre kunne påvirke mål og metoder i skribentvirksomheden om film andre steder end i vore spalter – ved hele tiden at være mere grundig og mere reflekteret end andre. Det er blevet de store analyser og de teoretiske artiklers tid.

Her ved jubilæet har vi da følt trang til at standse op for at forsøge at få overblik over situationen. Hvor står dansk filmkritik i dag? Hvad er det for nogle mennesker, der skriver? Hvilke opfattelser skriver de ud fra? Og har kritikken faktisk ændret sig i de sidste 10–15 år, altså i Kosmoramas levetid? Det er nogle af de spørgsmål, vi har stillet os selv. Og som vi så har bragt videre til størsteparten af dem, der skriver nogenlunde jævnlige om film i dette land.

Vi har nemlig, som man vil se, ladet størstedelen af denne statusopgørelse foregå ved at lade kritikerne præsentere sig selv på grundlag af spørgsmål, vi har stillet til dem. Der er flere begrundelser for at vælge netop denne form. Før det første kan vi her ved nok få det mest fuldkomne billede, og samtidig kan vi i nogen grad overlade det til læserne selv at drage deres konklusioner.

Men for det andet har vi ment, at det i sig selv måtte være interessant for vore læsere dels at få et sådant lille leksikon over danske filmkritikere (der jo ikke er med i »Filmens HHH«), dels mere specielt at kunne lære netop den eller de kritikere mere personligt og teoretisk at kende, som til daglig har en større eller mindre indflydelse på hvilke film de kommer til at se.

Faren ved enquetens form (og ved det store antal kritikere, der har været så venlige at ville deltage) er naturligvis, at det samlede billede kan blive stærkt flimrende. Det kan derfor være rimeligt at angive nogle udgangspunkter for et forsøg på en læsning »på tværs«. Og her vil det nok være bedst at tage udgangspunkt i svarene på dagbladskritikernes spørgsmål 12 og tidsskriftkritikernes spørgsmål 10: har kritikken ændret sig, samt eventuelt hvordan og hvorfor.

Det må nok siges, at der er en karakteristisk enighed om at kritikken har ændret sig i de senere år, og også om at ændringens årsag må kunne søges i to ting: i en almindelig ændring i hele filmmiljøet, og i det faktum, at en ny generation er vokset op. Til gengæld er der en lige så karakteristisk uenighed om retningen af denne ændring, idet de nyetablerede alle hævder, at kritikken er blevet bedre, mens en del af de ældre mener, at den er blevet dårligere (akademisk, selvhøjtidelig, kedelig osv.). Er der en generationskløft i dansk filmkritik?

Hvis man vil forfølge et sådant skel, kan man nok med størst udbytte studere svarene på dagbladskritikernes spørgsmål 3 og tidsskriftkritikernes spørgsmål 1: om der lægges vægt på analyse, orientering, vurdering eller hvad. Her må det vist siges at være karakteristisk, at størstedelen af tidsskriftkritikerne trækker analysen frem, mens kun få dagbladskritikere følger trop, og de fleste i stedet fremhæver orientering og vurdering. Hvilket igen kan give anledning til to rækker af overvejelser: er det rigtigt, som Bent Mohn skriver, at analyse i gamle dage hed referat – eller placerer han sig med denne bemærkning ikke blot markant på den ene side af den eventuelle kløft? Og: er fremhævelsen af orientering og vurdering på bekostning af analysen ikke blot et forsøg på at gøre en dyd ud af den nødvendighed, der ligger i, at dagbladskritikeren arbejder under et tidspres, som de fleste beklager mere eller mindre uforbeholdent, og som også medfører at dagbladskritikere kun i de sjældneste tilfælde ser en film flere gange, før de skriver om den?

Filmkulturpolitisk har netop spørgsmålet om hvor mange gange filmene ses, før end kritikken skrives, været det væsentligste for os. Jørgen Stegelmann mener, at vort spørgsmål, om filmene ses mere end én gang, er farisæisk, men således er det på ingen måde ment. Tværtimod har vi håbet på at få nøjagtigt de svar, vi fik: en dundrende kontrast mellem samtlige dagbladsanmelderes »ikke mere end én gang« og samtlige tidsskriftkritikeres »mindst to« – dels for at få slået fast for enhver læser af dagbladskritik, at hvad de læser ikke er bedre funderet end som så, dels for at få fastslået, at film først kan forstås i dybden efter flere gennemsyn. For denne samstemmighed kan dels i nogen grad tjene som en undskyldning for en del af kritikkers fejltagelser, dels som et argument for, at man efterhånden fik ændret den mærkværdige praksis, der findes herhjemme, at filmene skal anmeldes dagen efter premieren. Hvorfor ikke lige så gerne – og lige så fast – to dage efter? Den her i enqueten manifesterede enighed om dette punkt burde give dagbladskritikerne anledning til snarest at slutte sig sammen om samtidigt at få gennemtrumfet en sådan ændring af praksis ved alle aviser, en ændring som alligevel før eller siden må blive nødvendig, hvis tendensen til at anmelderskaren forøges med ny og stadig mere analyserende kritikere fastholdes.

Om enqueten endnu kun to ting. Den ene er, at når man må savne enkelte prominente kritikere (f. eks. Bent Grasten og Svend Kragh-Jacobsen) er det ikke, fordi de ikke er blevet indbudt til at deltage, men fordi de af den ene eller den anden grund ikke har ønsket at deltage.

Den anden er, at vi er gået frem på den måde, at vi først har stillet tolv spørgsmål (plus det trettende om Kosmorama) til alle, der jævnligt skriver dagbladskritik. Da vi også ville have film-skrivere, der ikke skriver dagbladsanmeldelser (og heriblandt en del helt unge) med i enqueten, samtidig med at vi gerne ville gøre spørgsmålene så ensartede som muligt, har vi derefter udvalgt de spørgsmål fra dagbladsenqueten, som det kunne være rimeligt at stille også til disse andre kritikere, og har så yderligere føjet nogle spørgsmål til. Naturligvis kommer der urimeligheder ind på denne måde, for naturligvis havde det også været interessant at spørge dagbladskritikerne, hvor de selv synes, de har været nærmest deres ideal, eller om de tænker på at ytre sig om film i bogform. På den anden side må der være grænser for, hvor mange spørgsmål og svar vi kan bebyrde både kritikere og læsere med, og vi har derfor lagt os fast på disse tolv til hver.

Efter enqueten runder vi så vor jubilæums-kritikafdeling af med et par portrætter af nogle omdiskuterede og formodentlig ret betydningsfulde dagbladsanmeldere, og med en artikel om dagbladskritik og analyse.

S. K.

1 DAGBLADS KRITIK

- 1) Hvilken uddannelse mener De en filmkritiker bør have?
- 2) Hvordan ville De prioritere følgende krav til en filmkritiker: han bør have a) almenkulturel dannelse, b) journalistisk talent, c) kendskab til filmteori og -æstetik, d) politisk-social bevidsthed, e) set mange film (De må naturligvis gerne lade enkelte krav gå ud eller selv tilføje andre).
- 3) Hvad lægger De mest vægt på i Deres anmeldelser: orientering, analyse, vurdering – eller noget helt fjerde?
- 4) Mener De, at Deres anmeldelser farves af Deres moralske og politiske synspunkter? Hvis ja, – mener De, at dette er ønskeligt?
- 5) Mener De, at det er vanskeligere at analysere og vurdere film end andre kunstværker? Hvis ja, – hvorfor?
- 6) Lader De Dem påvirke af en films aktuelle politiske, kulturelle eller æstetiske placering, når De skal skrive om den, eller forsøger De efter bedste evne at anskue den ud fra evighedens synsvinkel?
- 7) Påvirker det blad, De skriver ved, direkte eller indirekte Deres anmeldelser?
- 8) Ser De en film flere gange, inden De skriver om den?
- 9) Er dagbladskritikkens tidspres en hemsko for Dem?
- 10) Mener De, at dansk film bør bedømmes efter en anden målestok end udenlandske? Hvis ja, – hvorfor?
- 11) Mener De, at kritikken har eller har haft indflydelse på dansk film?
- 12) Mener De, at dansk filmkritik har ændret sig i indhold og kvalitet i de sidste 10 år. Hvis ja, – hvordan og hvad tror De kan være grunden?
- 13) Læser De Kosmorama? Hvis ja, hvad er Deres mening om bladet?